

*Dr hab. Józef Pfaff, prof. UE
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów
Katedra Rachunkowości*

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgr Doroty Będziak pt.: „Audyt sprawozdań finansowych i jego wpływ na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego”,
napisanej we współautorstwie z mgr. Andrzejem Netterem
pod kierunkiem naukowym dr. hab. Joanny Wielgórskiej – Leszczyńskiej prof. SGH,
w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie**

1. Ocena problemu badawczego i wyboru tematu rozprawy

Sprawozdania finansowe stanowią podstawowe źródło informacji dla szerokiego kręgu użytkowników przy podejmowaniu decyzji gospodarczych, w tym także stanowią bazę danych do analizy finansowej, wyceny podmiotów, oceny wiarygodności przedsiębiorstw oraz opracowania prognoz i modeli zagrożeń upadłością. Warunkiem koniecznym przydatności tych informacji jest wysoka jakość sprawozdań finansowych wyrażająca się takimi cechami jak: przydatność, wiarygodność czy porównywalność.

W zapewnieniu odpowiedniego poziomu jakościowego sprawozdania finansowego znaczącą rolę odgrywa biegły rewident wydający sprawozdanie z badania, w którym wskazuje, czy sprawozdanie finansowe jest zgodne z zastosowanymi zasadami rachunkowości oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia, we wszystkich istotnych aspektach, sytuację majątkową, finansową oraz wynik finansowy.

Znaczenie rewizji finansowej, w tym w szczególności badania sprawozdań finansowych, w ostatnich latach znacznie wzrosło, w kontekście bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Kryzysy gospodarcze i afery finansowe ostatnich dziesięcioleci sprawiły, że rośnie zapotrzebowanie na

wiarygodne informacje finansowe prezentowane w sprawozdaniach finansowych. Potwierdzenie wiarygodności tych danych to jedna z podstawowych funkcji audytu sprawozdań finansowych.

Na tle przedstawionych rozważań należy uznać za istotny problem badawczy sformułowany w tytule rozprawy, jakim jest wpływ audytu sprawozdań finansowych na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, problem aktualny i poprawnie zlokalizowany we współczesnej tematyce rachunkowości.

Celem pracy jest analiza instytucjonalno-prawnych uwarunkowań odnoszących się do audytu sprawozdań finansowych i ocena jego wpływu na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Dla postawionego celu sformułowana została następująca hipoteza główna: działania firm audytorskich oraz system nadzoru nad firmami audytorskimi wpływają na wysoką jakość audytu sprawozdań finansowych, co w konsekwencji zwiększa bezpieczeństwo obrotu gospodarczego.

Dodatkowo sformułowano dziewięć hipotez pomocniczych:

- H1 wiarygodność sprawozdań finansowych wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego;
- H2 wysoka jakość audytu sprawozdań finansowych wpływa na wzrost wiarygodności sprawozdań finansowych;
- H3 wysoka jakość audytu sprawozdań finansowych wpływa na wzrost bezpieczeństwa obrotu gospodarczego;
- H4 system wewnętrznej kontroli jakości firm audytorskich ma główny wpływ na jakość audytu sprawozdań finansowych;
- H5 nadzór publiczny nad biegłymi rewidentami i firmami audytorskimi, sprawowany przez Polską Agencję Nadzoru Audytowego, Polską Izbę Biegłych Rewidentów oraz Komisję Nadzoru Finansowego, wpływa pozytywnie na wzrost bezpieczeństwa obrotu gospodarczego;
- H6 nadzór publiczny nad biegłymi rewidentami i firmami audytorskimi wpływa pozytywnie na system zapewnienia jakości firm audytorskich;
- H7 działania podmiotów innych niż organy nadzoru publicznego i samorząd zawodowy biegłych rewidentów pozytywnie wpływają na wzrost jakości audytu sprawozdań finansowych i tym samym na zwiększenie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego;

- H8 działalność komitetów audytu, Komisji Egzaminacyjnej oraz organizacji międzynarodowych w zakresie rynku audytorskiego wpływa na skuteczność nadzoru publicznego;
- H9 postrzeganie kwestii zawartych w hipotezach H1 – H8 jest zróżnicowane w zależności od kategorii interesariuszy audytu sprawozdań finansowych.

Do realizacji celu rozprawy zastosowano następujące metody badawcze: krytyczną analizę literatury krajowej i zagranicznej z zakresu rewizji finansowej, aktów prawnych i standardów zawodowych obowiązujących biegłych rewidentów, tzw. obserwację uczestniczącą, realizowaną podczas wykonywania przez Autorkę rozprawy bieżących obowiązków zawodowych oraz metody statystyczne do analizy danych pozyskanych w wyniku przeprowadzonego badania ankietowego. W celu zweryfikowania sformułowanych hipotez wykorzystano także metody indukcji i dedukcji.

Biorąc pod uwagę przywołane wcześniej oceny, należy wskazać na interesujący obszar dociekań naukowych odnoszący się do roli i znaczenia audytu finansowego oraz zakresu jego oddziaływania na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Tym samym oceniam pozytywnie wybór problemu badawczego, poprawnie sformułowanego w tytule rozprawy.

2. Ocena treści rozprawy, realizacji celu pracy i hipotez badawczych

Konstrukcja pracy została dobrze podporządkowana realizacji określonego we wstępie celu i wyraźnie akcentuje dwa spójne wątki badawcze – teoretyczny i praktyczny.

Ponieważ recenzowana rozprawa jest dziełem dwóch Autorów – Doroty Będziaś oraz Andrzeja Nettera to przy ocenie treści rozprawy, realizacji celu oraz hipotez badawczych w niniejszej recenzji skupię się na wkładzie własnym współautora mgr Doroty Będziaś, która (zgodnie ze spisem treści i złożonym oświadczeniem) odpowiada za przygotowanie:

- podrozdziału 2.3. „Rozwój audytu sprawozdań finansowych w Polsce”,
- podrozdziału 2.7. „Postrzeganie jakości audytu sprawozdań finansowych przez użytkowników sprawozdań z badania”,
- rozdziału 3 „System zapewnienia jakości audytu sprawozdań finansowych na poziomie firmy audytorskiej” (z wyjątkiem podrozdziału 3.6),
- rozdziału 4 „System zapewnienia jakości audytu sprawozdań finansowych na poziomie nadzoru publicznego i samorządu zawodowego oraz innych podmiotów”,

- rozdziału 5 „Znaczenie audytu sprawozdań finansowych dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego w świetle badań empirycznych”, w zakresie adekwatnym do problematyki ujętej w części teoretycznej rozprawy.

W rozdziale drugim poświęconym **„Ewolucji audytu sprawozdań finansowych i jej wpływu na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego”** Autorka zaprezentowała ewolucję audytu finansowego w Polsce na tle rozwoju audytu na świecie, w tym charakterystykę rynku audytorskiego w Polsce w latach 2009–2020. Bardzo wysoko należy ocenić kompleksową i szczegółową analizę regulacji prawnych w obszarze rewizji finansowej, związaną z dostosowaniem polskich regulacji do unormowań Unii Europejskiej w zakresie nadzoru publicznego, organizacji i odpowiedzialności firm audytorskich, uzyskiwania uprawnień biegłego rewidenta oraz standardów wykonywania zawodu. Rozważania z zakresu kierunków zmian w audycie sprawozdań finansowych i ich wpływu na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego zostały w podrozdziale 2.7. wzbogacone o kompleksowe ujęcie tematu postrzegania jakości audytu sprawozdań finansowych przez użytkowników sprawozdań z badania.

Rezultatem rozważań w rozdziale drugim jest konkluzja, że wysoka jakość badania sprawozdań finansowych stanowi jeden z czynników zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.

W rozdziale trzecim **„System zapewnienia jakości audytu sprawozdań finansowych na poziomie firmy audytorskiej”** na podstawie analizy regulacji prawnych i standardów kontroli jakości oraz dostępnej literatury w tym zakresie przedstawiono zależność między systemem zapewnienia jakości a jakością audytu finansowego. Omówiono organizację i znaczenie systemu wewnętrznej kontroli jakości firmy audytorskiej w kontekście zapewnienia jakości świadczonych usług rewizyjnych. Wskazano również na rolę wskaźników jakości audytu w dążeniu do poprawy jakości badań sprawozdań finansowych. Jako jeden z postulatów Autorka przedstawiła i uzasadniła potrzebę ścisłej współpracy organu nadzoru publicznego Polską Agencję Nadzoru Audytowego i Krajową Radę Biegłych Rewidentów we wdrażaniu standardów międzynarodowych. W swoich rozważaniach naukowych Autorka podjęła także tematykę odpowiedzialności zawodowej firm audytorskich i biegłych rewidentów, wskazując, że jest to ważny czynnik determinujący oddziaływanie nadzoru publicznego na firmy audytorskie i biegłych rewidentów oraz przedstawiła możliwości wykorzystania przez firmy audytorskie, organy nadzoru publicznego i komitety audytu wskaźników jakości audytu sprawozdań finansowych w procesie zapewnienia jakości. W tej części

rozprawy zawarto także rozważania w zakresie odpowiedzialności zawodowej biegłych rewidentów i firm audytorskich, w tym dotyczące kar dyscyplinarnych i administracyjnych nałożonych na nich w latach 2009–2020. W tym miejscu mam pytanie do Autorki: jakie widzi przyczyny bardzo znaczącego spadku, na przestrzeni lat 2009 do 2020, liczby biegłych rewidentów ujętych w rejestrze prowadzonym przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów?

Badania literatury oraz regulacji prawnych przeprowadzone w tym rozdziale pozwoliły na udowodnienie słusznej tezy, że system wewnętrznej kontroli jakości firmy audytorskiej, obejmujący zasady i procedury stosowane przez daną firmę audytorską ma istotny wpływ na jakość usług świadczonych przez biegłych rewidentów, co pozwoliło na pozytywną weryfikację jednej z hipotez, że im efektywniejszy system zapewnienia jakości firm audytorskich, tym wyższa jakość audytu sprawozdań finansowych.

Rozdział czwarty - „**System zapewnienia jakości audytu sprawozdań finansowych na poziomie nadzoru publicznego i samorządu zawodowego oraz innych podmiotów**” omawia instytucjonalne uwarunkowania i determinanty jakości audytu sprawozdań finansowych przez pryzmat działania instytucji zaangażowanych w rozwój rynku audytorskiego, takich jak: nadzór publiczny, samorząd zawodowy biegłych rewidentów, komitety audytu w jednostkach zainteresowania publicznego, uczelnie wyższe, Komisja Egzaminacyjna dla kandydatów na biegłych rewidentów, a także Komisja Europejska i Bank Światowy. Autorka przeprowadziła również analizę w zakresie uwarunkowań towarzyszących powstaniu i rozwojowi organów nadzoru publicznego na świecie i w Polsce oraz zaprezentowała szczegółowe zadania organów nadzoru: Komisji Nadzoru Audytowego i Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego w latach 2009–2020, a następnie na podstawie analizy przepisów, sprawozdań sporządzanych przez organy nadzoru publicznego, a także własnych obserwacji, przedstawiła rolę nadzoru publicznego w zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Dokonała także oceny działań Komisji Nadzoru Audytowego i Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego na arenie międzynarodowej. W tym miejscu pojawia się kolejne pytanie o spadek „atrakcyjności” zawodu biegłego rewidenta w Polsce, przejawiający się między innymi bardzo mocnym spadkiem liczby kandydatów na biegłego rewidenta odnotowanym przez Komisję Egzaminacyjną w ostatnich latach?

Rozszerzając krąg podmiotów oddziałujących na jakość audytu, Autorka poddała także analizie system zapewnienia jakości audytu sprawozdań finansowych na poziomie podmiotów innych niż nadzór publiczny i samorząd zawodowy biegłych rewidentów. Zaprezentowała rolę

komitetów audytu w zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu gospodarczego (dokonując pogłębionej analizy relacji komitety audytu, biegli rewidenci, organy nadzoru publicznego) oraz rolę Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na biegłych rewidentów i innych podmiotów w propagowaniu kształcenia adekwatnego do wymagań rynku audytorskiego, wskazując kierunki potencjalnych zmian w tych obszarach.

Bardzo wysoko oceniam przeprowadzoną przez Autorkę szczegółową analizę działalności wymienionych instytucji w kontekście wpływu na system zapewnienia jakości audytu sprawozdań finansowych i tym samym potwierdzenie kolejnych hipotez badawczych - im skuteczniejszy nadzór publiczny, tym efektywniejszy system zapewnienia jakości firm audytorskich, im skuteczniejsza działalność komitetów audytu, Komisji Egzaminacyjnej oraz organizacji międzynarodowych (w zakresie rynku audytorskiego), tym skuteczniejszy nadzór publiczny.

W rozdziale piątym „**Znaczenie audytu sprawozdań finansowych dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego w świetle badań empirycznych**”, stanowiącym wspólny dorobek badawczy Autorów (Doroty Będziaik i Andrzeja Nettera), zostały przedstawione koncepcja badań i metodyka badań empirycznych oraz sposób ustalenia próby badawczej, a także zastosowane metody statystyczne i charakterystyka próby badawczej. Badania empiryczne na temat wpływu audytu sprawozdań finansowych na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, zostały przeprowadzone w formie ankietowej wśród osób należących do dziewięciu kategorii interesariuszy, z zastosowaniem nowoczesnych narzędzi informatycznych. Rezultatem przeprowadzonych badań było opracowanie autorskiej koncepcji wpływu audytu sprawozdań finansowych na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego.

Zaprezentowane szczegółowe wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych przez każdego z Autorów (w zakresie adekwatnym do problematyki podejmowanej od strony teoretycznej), pozwoliły na zweryfikowanie hipotezy głównej, jak również wszystkich hipotez pomocniczych. Tym samym Autorzy wykazali, że działania firm audytorskich oraz systemu nadzoru nad firmami audytorskimi zapewniają wysoką jakość audytu w Polsce, co w konsekwencji zwiększa bezpieczeństwo obrotu gospodarczego.

Wyniki badań pozwoliły także na sformułowanie wniosków o charakterze aplikacyjnym, odnoszących się:

- do zmiany formy sprawozdania z badania sporządzanego przez biegłego rewidenta;

- do doskonalenia zasad informowania przez Polską Agencję Nadzoru Audytowego pozostałych interesariuszy audytu o przypadkach niskiej jakości badań wykonywanych przez firmy audytorskie;
- do potrzeby ścisłej współpracy Krajowej Rady Biegłych Rewidentów i Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego we wdrażaniu międzynarodowych standardów badania;
- do możliwości wykorzystania przez firmy audytorskie, organy nadzoru publicznego oraz komitety audytu wskaźników jakości audytu.

Podsumowując ocenę treści rozprawy stwierdzam jednoznacznie, że cel pracy został osiągnięty, a hipoteza główna i hipotezy pomocnicze zostały poprawnie zweryfikowane. Ponadto warto wskazać na oryginalność rozprawy, przejawiająca się między innymi:

- w przeprowadzeniu naukowych rozważań, w zakresie audytu i jego wpływu na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, z uwzględnieniem uwarunkowań instytucjonalno-prawnych;
- w opracowaniu autorskiej koncepcji wpływu audytu na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego;
- w zaproponowaniu kierunków dalszej eksploracji naukowej w zakresie wpływu audytu na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego.

3. Ocena formalnej strony rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz spisów: bibliografii, schematów, tabel, wykresów oraz załącznika w formie ankiety. W sumie praca obejmuje 419 stron. Treść pracy wzbogacają: 26 schematów, 59 tabel oraz 33 wykresy. W zestawieniu bibliografii wykazano 141 pozycji zwartych (polsko i obcojęzycznych), 155 pozycji ciągłych (polsko i obcojęzycznych), 50 regulacji prawnych, 81 stron internetowych oraz 66 innych dokumentów.

Praca napisana jest poprawnym językiem, jasnym i zrozumiałym. Konstrukcja pracy jest przemyślana, zgodna z przyjętą koncepcją i założeniami metodycznymi, zastosowano logiczną prezentację poszczególnych zagadnień, konsekwentnie dążąc do realizacji założonych celów i weryfikacji przyjętych hipotez.

4. Konkluzja

Oceniając syntetycznie całość rozprawy, stwierdzam, że temat pracy został poprawnie zlokalizowany we współczesnej tematyce badawczej finansów, cel pracy został osiągnięty oraz udowodniono przyjęte hipotezy badawcze. Ocena treści rozprawy wskazuje na oryginalność rozwiązania problemu badawczego.

W pracy widać wielopłaszczyznowe studia literaturowe, świadczące o opanowaniu przez Autorkę wiedzy teoretycznej z zakresu finansów, a przeprowadzone badania empiryczne, uzyskane wyniki i ich interpretacja świadczą o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej za pomocą odpowiednio dobranych metod.

Wobec powyższego stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Doroty Będział (w zakresie wskazanym w punkcie 2 recenzji) spełnia wymogi określone w art.13 ust.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm), a w szczególności stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wskazuje na posiadanie przez Autorkę ogólnej wiedzy teoretycznej w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie finanse, a tym samym rekomenduję Radzie Naukowej Dyscypliny Ekonomii i Finansów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Katowice, 26.06. 2023 r.

